

ЃОРЃИ ДОНЕВСКИ – СОВРЕМЕН СОБИРАЧ НА ВОКАЛНОТО ФОЛКЛОРНО ТВОРЕШТВО ОД ИСТОРИСКОТО СЕЛО БАПЧОР, ЕГЕЈСКА МАКЕДОНИЈА

Наташа Диденко

Институт за национална историја – Скопје

Дата на прием: 30.12.2022 г.

Апстракт: Во трудот се обработува макотрпниот истражувачки потфат на Ѓорѓи Доневски за откривање на усното нематеријално културно наследство на Македонците од историското село Бапчор. Преку методите на: историско, аналитичко и компаративно истражување добиваме сознанија за неговите способности и вештини, со кои впрочем се одликуваат надарените современи фолклористи. Целта на трудот е да се покаже дека Ѓорѓи Доневски, со својата исклучителна педантност при: снимањето, собирањето и дешифрирањето на вокалното творештво од својот роден крај, како и со бележењето на податоците за информаторите, во периодот што следел, дал огромен придонес во елаборирањето и во вмрежувањето на повеќе проекти во кои народните песни, како ретки сведоштва за некогашното постоење на историското село Бапчор, не само што успешно се распространиле, туку и се отргнале од времето на забравот.

Клучни зборови: Бапчор, Егејска Македонија, Ѓорѓи Доневски, вокално фолклорно творештво

Фолклорното творештво претставува израз на специфичните и на карактеристичните обележја, верувања и обичаи на македонскиот народ. Создавано низ разните историско-социјални, политичко-економски и културни случувања, во себе ги содржи белезите на тешкото минато со кое бил оспоруван развојот на националната култура во Македонија. По создавањето на современата македонска држава (во 1945 г.) започнува поинтензивниот развој на културно-уметничкиот аматеризам, со тоа што во градските и во руралните средини до 1949 година, според статистичките податоци, биле формирани 333 фолклорни групи и културно-уметнички друштва (ДАРСМ, ф. 170, к. 0033, а.е. 0001, 1–133.). Фолклорните содржини во овие културно-уметнички организации на почетокот биле пренесувани од повозрасни поединци, како наше трајно духовно уметничко наследство и неизбришливо сведоштво за сопствениот национален и културен дигнитет (Тренески 1999: 17). Во истиот период, т. е. во 1947 година, за прв пат на територијата на Македонија, по повод одбележувањето на државниот празник 11 Октомври,¹ започнале да се организираат

¹ Законот за прогласување на Денот на народното востание во Македонија за народен празник е донесен на заседанието на Президиумот на народното

музичките манифестации именувани како „Октомвриски фестивали на народни игри и песни“ во градовите Битола и Штип.² На овие фестивали забележително било учеството на повозрасните играчи и пејачи (на пример: 72-годишниот Рафе Филиповски од с. Галичник, 89-годишниот Киро Апостолски од с. Ростуше, 86-годишниот Стамен Темјановски од с. Велмеј, Охридско и др.) („Предфестивалски...“ 1947: 6), кои прославувајќи ја самобитноста и самостојноста на македонскиот народ со голема желба и љубов ги интерпретирале старите македонски ора и песни за да ги поттикнат македонските музичари, писатели, уметници и другите работници од областа на културата, да ги регистрираат, да ги анализираат и да ги изучуваат народните ора и песни – за да не дојде до нивно исчезнување (Диденко 2021: 58, 90). Впрочем, тие го привлечеле вниманието на Министерството за просвета на Владата на Народна Република Македонија, по што се иницирал процес за собирање на народните песни што биле изведувани на фестивалите. За таа цел била формирана комисија во состав на: Васил Иљоски,³ Круме Кепески⁴ и Адријана Бомболова-Улчар,⁵ која собрала над 500 народни песни

собрание на Македонија, одржано на 8 септември 1945 година (Закон за прогласување на денот на народното востание во Македонија за народен празник. *Службен весник на Федерална Македонија*, бр. 20/45. Скопје: 1 октомври 1945, 119).

² Повеќе за фестивалите видете во: Н. Диденко. 2021. *Октомвриски фестивали на народни игри и песни во Битола, Штип и Скопје (1947–1952): монографија*. Скопје: Н. Диденко.

³ Васил Иљоски (Крушево, 1902 – Скопје, 1995) – драмски писател, есеист, критичар, книжевен историчар, член на Македонската академија на науките и уметностите. Тој е еден од втемелувачите на македонската драмска литература, автор на првото драмско дело на македонски јазик прикажано на сцената на Кралскиот скопски театар меѓу двете светски војни (Мојсова-Чепишевска 2009: 604–605).

⁴ Круме Кепески (Прилеп, 1909 – Скопје, 1988) – филолог македонист, универзитетски професор, учебникар, преведувач, фолклорист. Автор е на повеќе стручни јазични прилози, меѓу кои и на првата *Македонска драматика* (1946), наменета за учениците од средното образование (Цветановски 2009: 686–687).

⁵ Адријана Бомболова-Улчар била активна во драмската секција на Работничката културно-уметничка група „Коста Абрашевиќ“, формирана 1934 година во Прилеп (Белчевски 2016: 056–057). Драмската секција била под раководство на Киро Сале. Инаку во склоп на културно-уметничката група биле формирани и други секции: мешан хор, дувачки оркестар, оркестар од усни хармоники и рецитаторска секција. За раководител на хорската секција и оркестрите бил именуван Аспарух Корубиновски, а за рецитаторската – Трајко Бошковски-Тарцан. Репертоарот на секциите најчесто бил составен од

(историски, семејни, лични, хумористични, епско-лирски, општествени, обредни и др.). Следната 1948 година тие се објавени од страна на В. Иљоски во збирката *Македонски народни љесни: Собрани на фестивалишќе во Бишќола и Шќишќи на 11 Окќиомври 1947 љодина*.⁶ Според тоа овие фестивали можеме и да ги сметаме како нукулци на фолклористиката во македонската држава.

Нови можности за развој на културниот живот биле отворени по конфликтот со Информбирото во 1948 година. Тогаш, покрај низата сложени идеолошко-теоретски и практично-политички прашања поврзани со организацијата, функционирањето и методите на работа на културната политика (Đimić 1988: 231–232), Владата на Народна Република Македонија (натаму: НРМ) за да се даде поттик во институционалниот развој на македонската фолклористика, во 1950 година го формирала „Фолклорниот институт на НРМ“ во Скопје (денес ЈНУ Институт за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје) (Уредба за оснивање на Фолклорен институт 1950: 71).

Со оглед на тоа што фолклорното творештво, во зависност од местото, има одредени карактеристики, кои впрочем се главните белези на нашето културно препознавање во: минатото, сегашноста и иднината, Институтот за фолклор покрај другите активности спроведувал и бројни истражувачки проекти за: регистрирање, систематизирање, анализирање, обработување, проучување, афирмација, чување и заштита на духовната и материјалната култура на македонското народно творештво од повеќе делови/региони на Македонија, меѓу кои се вбројува и Егејска Македонија. Имено, собирањето, регистрирањето и проучувањето на фолклорот од овој дел на Македонија, за македонската наука имал посебна важност бидејќи го презентирал етнокултурниот лик на јужниот дел од целината на македонскиот народ што живеел во посебни услови, надвор од границите на Социјалистичка Република Македонија (Раптис 1977: 5). Кон таквата организирана активност од страна на Институтот за фолклор, се приклучил и Ѓорѓи Донеvски.

Ѓорѓи Донеvски е роден 1934 година, во селото Бапчор,⁷ Егејска Македонија. Школувањето го започнал во 1941 година во основното

македонски народни и револуционерни песни (Диденко 2019: 64; сп. Тодорчевска 2009: 30).

⁶ Видете повеќе во: В. Иљоски. 1948. *Македонски народни љесни: Собрани на фестивалишќе во Бишќола и Шќишќи на 11 окќиомври 1947 љодина*. Скопје: Државно књигоиздателство на Народна Република Македонија.

⁷ Според географската положба, селото Бапчор било сместено во пазувите на високата планина Вичо, на околу 20 км североисточно од Костур и 25 км југозападно од Лерин, на надморска височина од 1250 метри (Христов Симовски 1998: 8). Во времето на Османлиската Империја територијата на егејскиот дел на Македонија била поделена на два вилаета – Солунски и

училиште во родниот крај, изградено од страна на самите бапчорци, во непосредна близина на црквата „Св. Ѓорѓи“ во Горно Маало (Доневски 1996: 47).

Во виорот на Граѓанската војна, по објавувањето на соопштението за евакуација на децата до 14-годишна возраст од страна на привремената еднoпартиска Демократска влада во Грција (4 март 1948 година), заедно со друга група деца, бил евакуиран и згрижен во детскиот дом во Цриквеница, Народна Република Хрватска. Добрите услови за живот и грижата во домот во кој бил сместен, му овозможиле да го продолжи своето образование, кое, претходно, во родното село Бапчор, бил принуден да го прекине. Откако Централниот одбор на југословенскиот Црвен крст побарал одреден број младинци и младинки за изучување на занаетот за: автомеханичари, кројачи, радиотехничари и други занаети, тој бил испратен во Самобор, во непосредна близина на Загреб да го изучува занаетот за автомеханичари. Во учебната 1950/1951 година успешно го положил завршниот испит на Автомеханичарската школа и се здобил со звање квалификуван работник од металската струка – автомеханичар. Потоа, тој заминал во Скопје кај блиски роднини и започнал да го гради животот во Скопје. Како квалификуван работник (автомеханичар) се вработил во претпријатието „Авто-ремонт“, но и го продолжил образованието во Средното медицинско училиште за санитарни техничари. По положувањето на дипломскиот испит во 1955 година се активирал во територијалната младинска организација во тогашната Саат кула (денес Гази Баба). Потоа, се запишал на Вишата педагошка школа во Скопје како вонреден студент и истовремено бил активен во неколку општествено-политички организации. Како резултат на таа негова докажана активност бил избран за секретар на основната партиска организација и во раководството на месната организација на Социјалистичкиот сојуз на работниот народ на Македонија. Во 1963 година бил избран за одборник на општинското собрание на Саат Кула од изборната единица Автокоманда (Диденко 2022: 247–252).

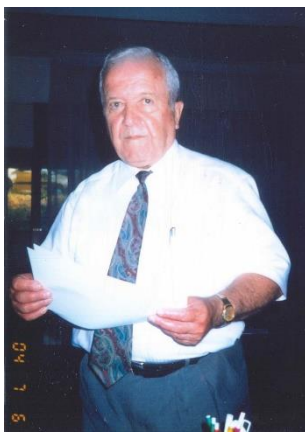
Битолски, кои биле поделени на кази. Во Солунскиот Вилает влегувале: Солунската, Еницевардарската, Карафериската, Воденската, Кукушката, Лагадинската, Серската, Драмската и Зихненската Каза. Битолскиот Вилает, пак, ги опфаќал: Леринската, Кајларската, Сервицката (Кожанска) и Костурската Каза, во која меѓу 114 населени места е и македонското село Бапчор (Доневски 1996: 9). Со кралска наредба од 20 септември 1955 година, објавена во државниот весник на Грција бр. 287, од 10 октомври истата година селото е преименувано во Пименикон, што во превод значи сточарска населба (Христов Симовски 1998: 8).

Покрај овие активности, тој бил назначен и за претседател на фудбалскиот тим „Месна индустрија Кале – МИК“ (првобитно име „Индустријалец“). За време на неговото претседателство, фудбалскиот клуб „МИК“ се проширил во младинско спортско друштво во кое биле основани клубови за кошарка, ракомет, но бил формиран и меѓународниот турнир во бокс „Златен гонг“ (Здравковски 2022, личен запис). По неговото напуштање на спортот, целосно се посветува на идејата со која живеел по неговото протерување од неговиот роден крај, а тоа е да се оживеат фолклорното творештво и традициите од селото Бапчор, Егејска Македонија (Делјанова-Донеvска 2021, личен запис).

Во 1970 година, на средбата со тогашниот директор на Институтот за фолклор, академик Блаже Ристовски,⁸ идејата на Г. Донеvски за:

⁸ Блаже Ристовски (1931, с. Гарникова, Кавадарско – 2018, Скопје) – славист, филолог, културолог, историограф, фолклорист и литературен историчар, член на Македонската академија на науките и уметностите. Гимназиско образование завршил во Кавадарци и во Прилеп (1950), а Филозофски факултет (Група за литературите на народите на Социјалистичка Федеративна Република Југославија и македонски јазик во Скопје (1955). Со научноистражувачка работа почнал да се занимава уште по запишувањето на студиите, а првиот истражувачки труд го објавил во тогашниот орган на Катедрата за јужнословенски јазици „Македонски јазик“. За време на студирањето работел како главен уредник на списанието *Народно здравје* и бил именуван за шеф на Отсекот за печат во Институтот за здравствено просветување во Скопје (1953–1955). Во учебната 1956/1957 година работел како професор во Кавадарци, а потоа се вработил во Скопје како јазичен редактор на Радио Скопје во периодот 1957–1961 година. Од 1961 до 1966 година работел како лектор за македонски јазик и предавач за македонска литература на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Љубљана и истовремено од 1965 до 1966 година ги водел предавањата на Педагошката академија во Марибор, Словенија. По одбраната на неговата докторска дисертација во 1965 година, со наслов „Крсте П. Мисирков – животот и делото“, бил именуван за директор на Институтот за фолклор во Скопје (Младеноvски 2009а: 1276). Во 1968 година дал иницијатива за печатење на списанието *Македонски фолклор* – како прва македонска специјализирана научна фолклористична публикација, во која се објавуваат: студии, статии, соопштенија, материјали, критики, прикази, портрети и библиографија на пет јазици (Младеноvски 2009: 878–879). Бил основач и претседател на биеналниот Меѓународен симпозиум за балкански фолклор во Охрид. Во 1977 година, како научен советник, преминал со работа во Институтот за национална историја, каде што до 1991 година бил раководител на Балканолошкото одделение. Во периодот 1991–1992 година бил избран за прв потпретседател на првата Влада на самостојна Република Македонија. Од 1993 до пензионирањето, во 1995 година, работел како научен советник во Институтот за старословенска култура. Како истражувач на македонската литература, јазична и национална историја и на фолклорот во Македонија има објавено повеќе книги за развитокот на македонската културно-национална

откривање, собирање, проучување и запишување на вокалното творештво од историското село Бапчор, Егејска Македонија, била позитивно оценета и поддржана. Во тој момент акад. Бл. Ристовски, како што истакнува Ѓ. Донеvски, рекол: „Дајте му на ова момче еден магнетофон, ќе направи голема работа. Ќе собира податоци од егејскиот дел на Македонија“ („Работата на Ѓорѓи Донеvски... “: 2003). Така, Ѓ. Донеvски, наместо со молив, пенкало и слично, својот значаен и макотрпен истражувачки потфат за откривање на усното нематеријално културно наследство на Македонците од историското село Бапчор започнал да го регистрира со помош на посовремено средство за тоа време – магнетофон.

Сл. 1: Ѓорѓи Донеvски – истражувач на вокалното творештво од историското село Бапчор, Егејска Македонија (Необјавена фотодокументација на семејството Донеvски)

Целокупниот процес, уште од самиот почеток, не бил воопшто едноставен. Поради постојаните бомбардирања, на 10 септември истата година, тоа било и конечно напуштено од страна на 170 фамилии со околу 650 лица (Донеvски 1996: 119–123). Со оние распрскани семејства низ: Советските Социјалистички Републики, Романија, Унгарија, Канада, Австралија и Америка, било речиси невозможно да се воспостави контакт. Меѓутоа, контактирањето на оние семејства од егејскиот дел на Македонија, кои биле доселени на територијата на Социјалистичка Република Македонија, за Донеvски бил остварлив процес бидејќи, како што истакнува неговиот долгогодишен пријател и соработник Мишо Китаноски: „... како секретар на ССРМ во Општината Гази Баба тој контактираше и ги знаеше сите македонски

мисла и над 800 статии и други прилози во разни зборници во земјата и во странство (Младеноvски 2009а: 1276).

семејства дојдени од егејскиот дел на Македонија, а населени во општината“ (Китаноски 2022а, личен запис).

Во потрагата по регистрирањето на поголем и на поавтентичен материјал од неговото родно село Бапчор, работел плански. На почетокот воспоставувал контакт со оние личности што ги познавал од Општината Гази Баба и кои сè уште во сеќавањата ги имале народните песни од својот роден крај. Потоа, ги мапирал градовите во НРМ во кои живееле доселените семејства од Егејска Македонија обидувајќи се да воспостави личен контакт со информаторите или, пак, ги контактирал преку познаници за, на крајот, да отиде кај нив и да го сними и да го запише сеќавањето што го носат тие сè уште во себе. И покрај тоа што тие биле напорни и често пати емотивноисцрпувачки средби, особено за тие измачени луѓе од егејскиот дел на Македонија, кои, додека зборувале и ги пееле песните, повторно минувале низ сите трауматични сеќавања и емоции што низ годините, како жив врток, тлееле во нив, сепак, според сеќавањата на М. Китаноски:

... со креативната и крајно одговорна работа Ѓорѓи Донеvски ја стекна довербата на своите македонски сострадалници од родните егејски огништа, така што тие со задоволство учествуваа во остварувањето на благородната работа. Не само што директно му помагаа, пеејќи му песни, туку и му покажуваа и го насочуваа кои уште други луѓе може да се вклучат во оваа работа и да испеат песни... Со еден збор, неговата активност се расчу меѓу Македонците од Егеј и, тие секогаш и во секое време му ја имаа широко отворено вратата на својот дом, свесни дека со тоа учествуваат во едно свето и благородно дело, богатото македонско фолклорно наследство да се запише и уште повеќе, трајно да се зачува од забравот што го носи времето

(Китаноски 2022, личен запис).

Со некои информатори разговорите и снимањето на народните песни оделе полесно, така што во еден ден биле снимани повеќе песни, додека со некои малку потешко. Сепак, на крајот, потрагата и изборот на информаторите, благодарение на неговата голема посветеност и истрајност, се покажале доста успешни, со тоа што имал откриено значителен број на народни песни од историското село Бапчор, кои, до тогаш, ниту институционално, ниту, пак, професионално биле истражени.

Желбата да го зачува карактеристичното полифоно (повеќегласно) пеење во кое се слушале фонетските и морфолошките карактеристики на бапчорскиот говор, го поттикнала дел од тие откриени песни да ги сними на две магнетофонски ленти во интерпретација на: Доста Делјанова-Донеvска, Лета Манева-Барџиева и Мара Концолова, кои ги предал да бидат во сопственост на Институтот

за фолклор „Марко Цепенков“ во Скопје (АИФ м.л. бр. 1967 и 1968). Од тие магнетофонски ленти се произлезени и дешифрирани материјали, кои, исто така, се во сопственост на Институтот за фолклор. Сведоштво за останатиот дел од песните претставува и неговата збирка на народни песни од Егејска Македонија „Сокол ми лета високо“, во која се објавени сите оние изворни народни песни од Егејска Македонија, кои ги имал откриено и регистрирано тој до нејзиното публикување во 1978 година, како и аудиозаписите зачувани како трајни музички сведоштва од страна на женската вокална група „Бапчорки“⁹, која, за краток период по основањето, се здобила со голема популарност во Македонија и пошироко. Тие се снимени на: грамофонската плоча „Сокол ми лета високо“ во 1972 година во придружба со Оркестарот на народни инструменти раководен од народниот уметник (гајдација) Пеце Атанасовски, во продукција на Југотон – Загреб; грамофонската плоча „Песна за Мирка Гинова“, снимена во 1976 година во придружба со оркестарот на кларинетистот Мирослав Бушиноски, во продукција на Радио телевизија – Београд; грамофонската плоча „Песна за раѓањето на Гоце Делчев“, снимена 1978 година во придружба со оркестарот на Културно-уметничкото друштво „Гоце Делчев“ – Скопје, под раководство на хармоникашот Наско Џорлев, во продукција на Београд; диск и аудиокасетата „Бапчорки“, снимена 1988 година во придружба со Оркестарот на народни инструменти РТС, раководен од Пеце Атанасовски, во продукција на РТС (Лична аудиоархива на Наташа Диденко).

Врз основа на дешифрираните материјали и на збирката „Сокол ми лета високо“ согледаваме дека придонес во пренесувањето на вокалното творештво од селото Бапчор има дадено неговата сопруга Доста Делјанова-Доневска. Од својата баба Софка Шарина, како и од постарите девојки од селото Бапчор, ги имала научено следните

⁹ Првиот настап на женската вокална група, како што вели Доста Делјанова-Доневска, бил забележан во 1971 година на „Охридскиот фестивал на аматерски ансамбли на народни песни и игри“ (денес: „Балкански фестивал на народни песни и игри“), во интерпретација на нејзиниот прв состав, во кој биле вклучени: Мара Концолова, Доста Делјанова-Доневска, Лета Манева-Барциева, Вита Цигулева-Филипова и Ристана Ендрива. Меѓутоа, набрзо три од членките, од оправдани причини, се откажале, при што во групата останале само: Доста Делјанова-Доневска и Лета Манева-Барциева. По краток временски период ним им се придружиле и Лефтерија Шанковска од с. Саракиново (Воденско) и Васка Кланцева од с. Дреновени (Костурско). Последниот настап на женската вокална група бил забележан во 1993 година, во скопската дискотека „Хард рок“, во придружба на македонската поп-рок музичка група „Меморија“ (Делјанова-Доневска 2021, личен запис).

љубовни песни, кои, во 1971 година, биле снимени од страна на Ѓ. Донеvски во нејзина интерпретација:

„Стамено моме мори“, „Излегу да се рашетам“, „Отвори Ленче пенџерче“, Твојте очи Лено мори“¹⁰ и „Овци паса, габер лежа“

(Донеvски 1978: 184).

Во откривањето и во снимањето на вокалното фолклорно творештво значаен придонес дала и братучетката на неговата сопруга – Лета Манева-Барџиева, по потекло од с. Бапчор. Дел од песните ги имала научено од својот татко Трајко Манев, дел од Коце од с. Нерет, а дел пак од Василица Манова и Петре Мангов, или пак од постарите во селото.¹¹ Во нејзина интерпретација Донеvски ги снимил најголемиот број песни со: љубовна, печалбарска и жетварска содржина. Дел од нив се забележани и се предадени во сопственост на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ во Скопје, додека пак другиот дел се претставени во збирката „Сокол ми лета високо“. Тоа се:

„Рано ранила Петкана“, „Чупче од онака“, „Огреала месечина“, „Бело лице љубам јас“, „Лудо шета по полето“, „Сама мома во планина“, „Три години стана од ка те зафана“, „Три години Севде, армасани“, „Вечерајте мила мамо не чекајте“, „Кога осуна пустата среда“, „Девер и невеста“, „Петлето ми пее“, „Покрај Вичо брезно место“, „Апсана ме кладе“, „Една невеста калеша“, „Катинка болна легнала“, „Калеш Грозда“, „Ко ќе дојди“, „Јас си појдув во Битола“, „Киниса да ода“¹², „Излегу стрико Божине“, „Ајде поминувам, заминувам“, „Стан“, Митре, да вечераме“, „Марко ми се забави, Тино“, „Бојот се започна“, „Телеграми бијат“, „Два орли се бие“, „Скришно се Лена армаса“, „Три години болна лежа“, „Јас си отиду за вода“, „Митревица Чакалката“, „Кане вели госпо“, „Нели правевме вера и клетва“, „Ја види горе на ридо“, „Изникнало цвеќе во момини дворови“, „Легнала Ратка, заспала“, „Сакам да одам на гости“, „Зора се зори“, „Балонче врви“, „Там да ќе падни“, „Сношти помина под

¹⁰ Доста Делјанова-Донеvска (вокална интерпретаторка од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Донеvски на 18.02.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1967, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје].

¹¹ Лета Манева-Барџиева (вокална интерпретаторка од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Донеvски на 18.02.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1967, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје].

¹² Лета Манева-Барџиева (вокална интерпретаторка од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Донеvски на 18.02.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1967, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје].

твојо пенџер“ , „Во градина има“ , „Ангелино моме, што си налутена“ , „Ветеро дуге, гора се луе“ и „Сношти отиду кај либе“

(Доневски 1978: 183).

Истата година, Ѓ. Доневски, во интерпретација на Мара Концолова од с. Бапчор, ја снимил љубовната песна: „Белото дулбенче“.¹³

При собирањето на народните песни од егејскиот дел на Македонија, значаен придонес дала и Мара Марковска-Динева од с. Бапчор, која, од 1913 година, живеела во Софија, Република Бугарија. Од нејзе на 1 мај 1971 година ги снимил следните песни:

„Жени ме, мајко, жени ме“ , „Едно момиче калешо“ , „Невесто, невесто, покланај се долу“ , „Мома оди за вода“ , „Дека ти е Тинке“ , „Зела Доста мало момче“ , „Ранила мома билбило“ , „Митре Влао[т]“ ,¹⁴ „Лазо Поп-Трајков“ , „Се бараме, се најдоме“ ,¹⁵ „Зашто плачеш, зашто жалиш“ , „Сокол ми лета високо“ , „Одам горе, одам доле“ , „Ќе помине Тано“ и „Сурви Јано“

(Доневски 1978: 184).

¹³ Мара Концолова (вокална интерпретаторка од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Доневски на 18.02.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1967, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје].

¹⁴ Митре Влаот (1873, Кономлади, Костурско, 1873–1907, Жупаништа, Костурска каза) – многу специфичен македонски револуционер, првин пројавен како ајдутин и како комита – четник, а потоа и како костурски војвода на Македонската револуционерна организација. Во македонската национална историја, тој е запомнат како реонски и како околиски костурски војвода и како таков одвреме-навреме престојувал и дејствувал како војвода во Леринско и во Преспанско (Долна Преспа). Како неуморен борец, кој, со пушка в раце, постојано бил во бој со непријателите на македонскиот народ, во историографијата е познат и како Митре Панџаров, додека во Костурско – по прекарот Влашето затоа што костурчани, според традицијата, ги именувале своите сограѓани само со едно име, членувано, со интенција на личен идентитет или како замена за заедничко име и презиме, како што впрочем е прекарот Пандето – за Пандо, Павлето – за Павле или Павел, Славчето – за Славе итн. (Повеќе за ликот и богатата револуционерна дејност на војводата Митре Влаот, како и за неговото убиство, видете во: Трајановски 2015: 8; ДАРСМ, ф. 18, к. 0044, а.е. 0002, 68–69).

¹⁵ Мара Марковска-Динева (вокална интерпретаторка од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Доневски на 01.05.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1967, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје].

На 5 мај истата година, во 1971 година, биле снимени и песни во интерпретација на Коста Манов во придружба на роднини од семејството: Софка, Ристо, Елена и Лета Манови (од с. Бапчор). До 1953 година живеел во Панама, Јужна Америка. Поголемиот дел од песните ги имал научено во Крамоло 1925/26 година од Ристо или од Стојан Манов.¹⁶ Меѓу нив се вбројуваат:

„Се собрале, пособрале“, „Најду чупче“, „Развивај горо, горо зелена“, „На мора отиду“, „Плачи, горо, плачи сестро“, „Што ми се бело белеше Одринско Поле широко“, „Сношти ми дојдое“, „Разболе се Калина“ и „Врбо, ле, врбо, зелена врбо“.

Разгледувајќи ги дешифрираните материјали, кои, лично тој, ги забележал, согледуваме дека и покрај тоа што во животот немал никакво претходно искуство со собирање на фолклорен материјал, Ѓорѓи Донеvски, благодарение на неговата огромна посветеност и истрајност, покажал исклучителна педантност не само при: снимањето, собирањето и дешифрирањето на вокалното творештво од неговиот роден крај, туку и при бележењето на податоците за информаторите, но и за тој што ги снимил: име и презиме на информаторот, местото и годината на раѓање, вероисповедта, професијата, од кого ја имал(а) научено песната, содржината на песната, начинот на пеење на народната песна, запишувачот на народните песни, датумот и местото на снимање, бројот на лентата и сл. (Диденко 2022: 254). Имено, со откривањето на околу 80 народни песни од историското село Бапчор, кои како што и самиот има истакнато: „... беа бисер во фолклорот, а никако не можеше да се слушнат овдека во овој дел на Македонија, ни преку радиото, ниту на друг начин, или поточно ниту фолклористите на Република Македонија не ги познаваа, односно тој мелос некако им беше отсатен“ („Работата на Ѓорѓи Донеvски...“ 2003), тој го направил првиот чекор во проучувањето на духовната народна култура од овој дел на Егејска Македонија.

Во согласност со горенаведеното можеме да заклучиме дека Ѓорѓи Донеvски покажал дека поседува способности и вештини со кои се одликуваат надарените современи фолклористи. Имено, со ваквиот негов подвиг во периодот што следел дал огромен придонес во елаборирањето и вмрежувањето на повеќе проекти во кои народните песни, како ретки сведоштва за некогашното постоење на историското село Бапчор, не само што успешно се распространиле, туку и се

¹⁶ Коста Манов во придружба на роднини од семејството: Софка, Ристо, Елена и Лета Манови (вокални интерпретатори од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Донеvски на 05.05.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1968, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје].

отргнале од времето на заборавот. Меѓутоа, по него сведочиме дека споменот за неговата работа и неговото дело малку по малку згаснува, а со тоа изумира и интересот за идните истражувања на: историското, духовното и културното наследство на Македонецот од историското село Бапчор. Со цел таа загуба да не биде целосна и засекогаш, денес се обидуваме да создаваме можности неговиот истражувачки потфат да го привлече вниманието на истражувачите и на проучувачите на македонската фолклористика и на културно-националната историја. Во тој контекст сметаме дека овој труд ќе даде поттик за натамошни пообемни истражувања за современиот чувар на вокалното фолклорно творештво – Ѓорѓи Донеvски, кој, со силно концентрирана волја и со вложување на огромни напори работел за да се зачува традицијата и споменот на Македонците кон својата земја, која, поради несреќната историска судбина, била целосно уништена. Убедени сме дека ваквиот начин ќе придонесе полесно да се добијат сознанија за тоа дека за некои општествени процеси околу нас, кои се случувале во минатото, одредена личност и нејзиниот ангажман имале клучно и првостепено значење.

ЛИТЕРАТУРА

Кирилични изданија

Диденко, Н. 2019. *Развојот и дејноста на музичките културно-уметнички организации и манифестации во Македонија, т. 1, Музички културно-уметнички организации*. Скопје: Дирекција за култура и уметност.

Диденко, Н. 2021. *Октомврски фестивали на народни иџри и иесни во Биџола, Шиџий и Скопје (1947 – 1952): монографија*. Скопје: Н. Диденко.

Диденко, Н. 2022. „Придонесот на Ѓорѓи Донеvски во откривањето и развојот на фолклорното творештво од Егејскиот дел на Македонија (1970 – 1984)“. *Историја*, год. LVII, бр. 2. Скопје: Здружение на историчари на Република Македонија, 247–267.

Донеvски, Ѓ. 1978. *Сокол ми леџа високо: збирка на изворни народни иесни од Еџејска Македонија*. Скопје: КУД „Гоце Делчев“ – Скопје.

Донеvски, Ѓ. 1996. *Бапчор*. Скопје: Здружение на децата бегалци од Егејскиот дел на Македонија.

Иљоски, В. 1948. *Македонски народни иесни: Собрани на фестивалите во Биџола и Шиџий на 11 октомври 1947 година*. Скопје: Државно књигоиздателство на Народна Република Македонија.

Наташа Диденко – *Ѓорѓи Донеvски – современ собирач на вокалношќо...*

Мојсова-Чепишевска, В. 2009. „Иљоски Васил“. *Македонска енциклопедија*, кн. 1. Ристовски, Б. (гл. ред). Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 604–605.

Младеноvски, С. 2009. „Македонски фолклор“. *Македонска енциклопедија*, кн. 2. Ристовски, Б. (гл. ред). Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 878–879.

Младеноvски, С. 2009а. „Ристовски Блаже Петров“. *Македонска енциклопедија*, кн. 2. Ристовски, Б. (гл. ред). Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1276–1277.

Раптис, М. 1977. *Фолклорошќи на јановенскишќе села во Косиљурско*. Скопје: Институт за фолклор – Скопје.

Трајановски, А. 2015. *Мишќре Пенцаров-Влашешќо: (1873 – 1907): косиљурски војвода*. Скопје: Филозофски факултет.

Тренески, Б. (гл. уред.). 1999. *Танец 50 години амблем на македонскишќа кулќура и уметношќи*. Скопје: Ансамбл на народни игри и песни на Македонија „Танец“.

Христов Симовски, Т. 1998. *Населенишќе месшќа во Егејска Македонија*. Книга 2. Скопје: Здружение на децата бегалци од Егејскиот дел на Македонија.

Цветановски, Г. 2009. „Кепески Круме“. *Македонска енциклопедија*, кн. 1. Ристовски, Б. (гл. ред). Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 686–687.

Весници

„Предфестивалски смотри во западна Македонија“. 1947. *Нова Македонија*, год. IV, бр. 837, 6.

Сајтографија

Белчевски, Р. 2016. „Жената во прилепскиот крај во првата половина на 20 век“. Музеј на женски приказни. Скопје: Локомотива – Центар за нови иницијативи во уметноста и културата, 056–057, <https://rb.gy/rzhpf> [Пристапено на 13.07.2021].

Интервјуа

Доста Делјанова-Донеvска (сопруга на Ѓорѓи Донеvски) во разговор со авторот на 22.10.2021 г. во Скопје (личен запис).

Здравковски, П. (директор на фестивалот на нови родољубиви и патриотски песни „Гоце фест“) во разговор со авторот на 21.07.2022 г. во Скопје (личен запис).

Китаноски, М. (новинар, публицист, поет и автор на телевизиски сценарија) во разговор со авторот на 15.07.2022 г. во Скопје (личен запис).

Китаноски, М. (новинар, публицист, поет и автор на телевизиски сценарија) во разговор со авторот на 05.10.2022 г. во Скопје (личен запис).

Архивски извори

Доста Делјанова-Доневска (вокална интерпретаторка од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Доневски на 18.02.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1967, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје].

Лета Манева-Барџиева (вокална интерпретаторка од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Доневски на 18.02.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1967, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје].

Мара Концолова (вокална интерпретаторка од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Доневски на 18.02.1971 година во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1967, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје].

Мара Марковска-Динева (вокална интерпретаторка од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Доневски на 01.05.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1967, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје].

Коста Манов во придружба на роднини од семејството Софка, Ристо, Елена и Лета Манови (вокални интерпретатори од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Доневски на 05.05.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1968, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје].

ДАРСМ, ф. 170, Министерство за просвета (1945–1959), Статистички податоци, збирни републички табели и извештаи од пописи на установи од областа на културата и уметноста, што се под АСР на Министерството за просвета на НРМ за работата на театрите, музеите, оркестрите, галериите, збирките, изложбите, хоровите и друштвата на писателите во периодот од 1948 до 1950 година, к. 0033, а.е. 0001, 1–133.

ДАРСМ, ф. 18, Кралство српско пратеништво во Лондон, Српски извештај од 1907 година, за убиството на војводата Митре Влаот, во борба со турската војска во селото Жупаниште, Костурска каза, к. 0044, а.е. 0002, 68–69.

Работата на Ѓорѓи Доневски во функција на зачувување на Македонското културно наследство, 2003 година. Бужаровски, Д. (реж. и сцен). Скопје: IRAM/buzAR Archive – Димитрије Бужаровски.

Лична аудиоархива на Наташа Диденко: Музички аудиозаписи на женската вокална група „Бапчорки“ (аудиокасета и грамофонски плочи).

Наташа Диденко – Ѓорѓи Донеvски – современ собирач на вокално̄то...

Закони

Закон за прогласување на денот на народното востание во Македонија за народен празник. *Службен весник на Федерална Македонија*, бр. 20/45. Скопје: 1 октомври 1945, 119.

Уредба за оснивање на Фолклорен институт. *Службен весник на Народна Република Македонија*, бр. 11/50. Скопје: 15 мај 1950, 71.

Латинични изданија

Dimić, Lj. 1988. *Agitprop kultura: Agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945 – 1952*. Beograd: Izdavačka radna organizacija „Rad“.

Необјавена фотодокументација

Фотодокументација на семејство Донеvски: Ѓорѓи Донеvски – истражувач на вокалното творештво од историското село Бапчор, Егејска Македонија.

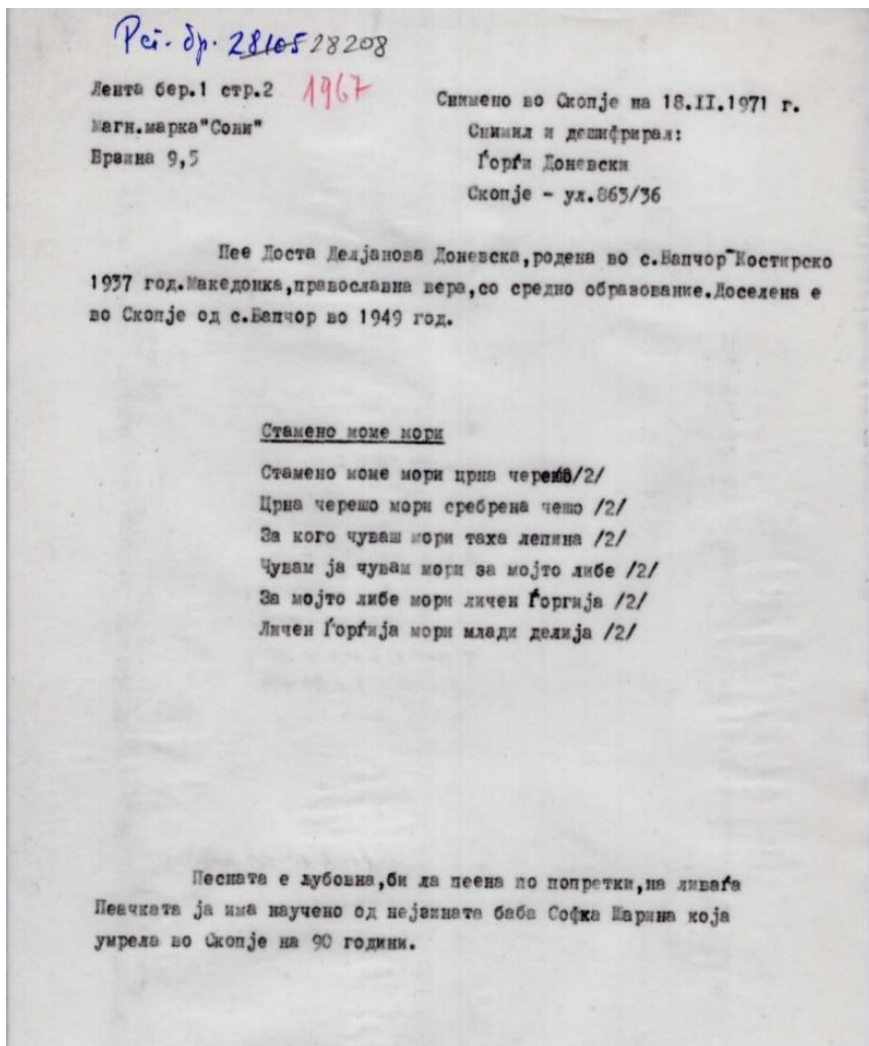
GJORGJI DONEVSKI – MODERN COLLECTOR OF THE VOCAL FOLKLORE CREATION FROM THE HISTORICAL VILLAGE BAPČOR, AEGEAN MACEDONIA

Nataša Didenko
Institute of National History – Skopje

Summary

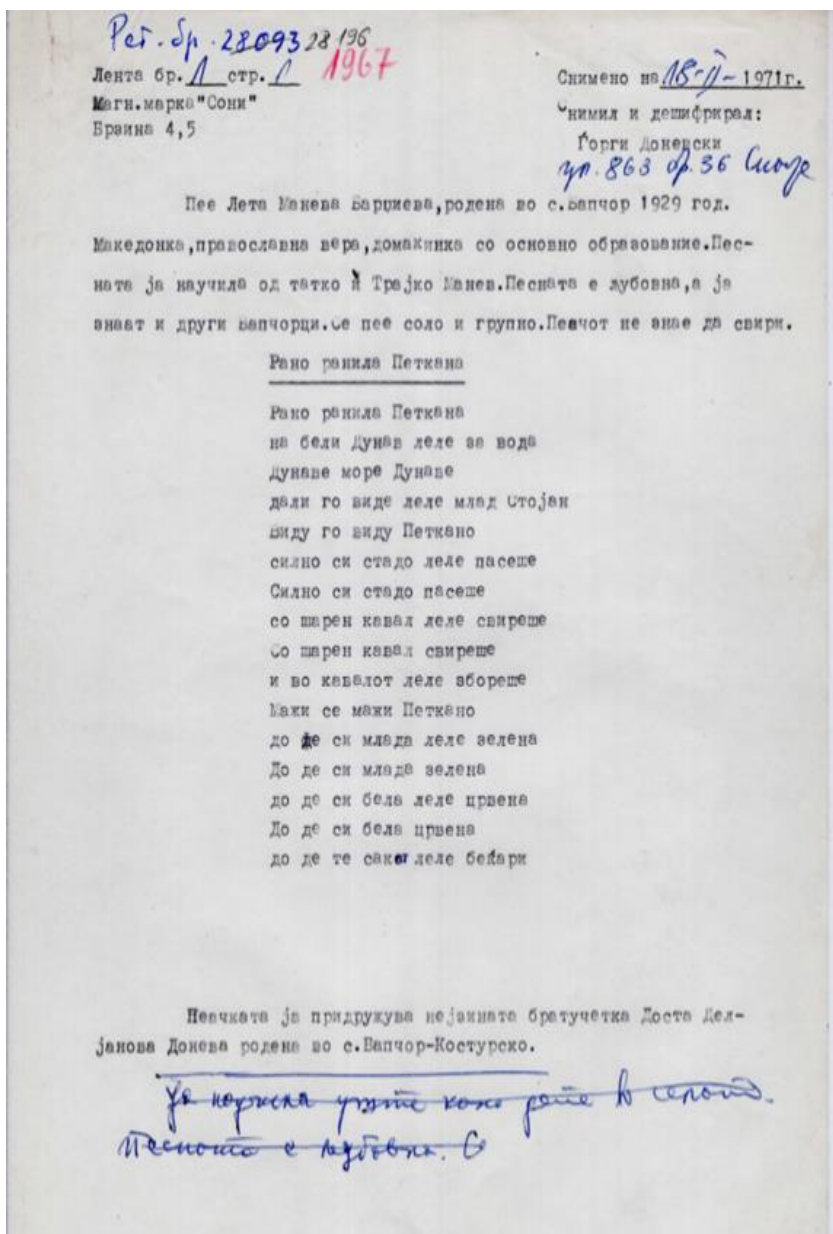
The paper covers the painstaking research that Gjorgji Donevski undertook to discover the oral intangible cultural heritage of the Macedonians from the historical village of Bapčor. Through the methods of historical, analytical and comparative research, we gained insights into his abilities in which honourable folklorists are distinguished. The purpose of the paper was to show that Gjorgji Donevski, with his exceptional meticulousness in recording, collecting and deciphering the vocal creations from his native region also recorded the data from the interlocutors. In the period that followed he also made a huge contribution to the elaboration and networking of several projects. In those projects, the folk songs as rare testimonies of the former existence of the historical village of Bapčor, are not only successfully spread but also, they broke away from oblivion.

Прилози¹⁷

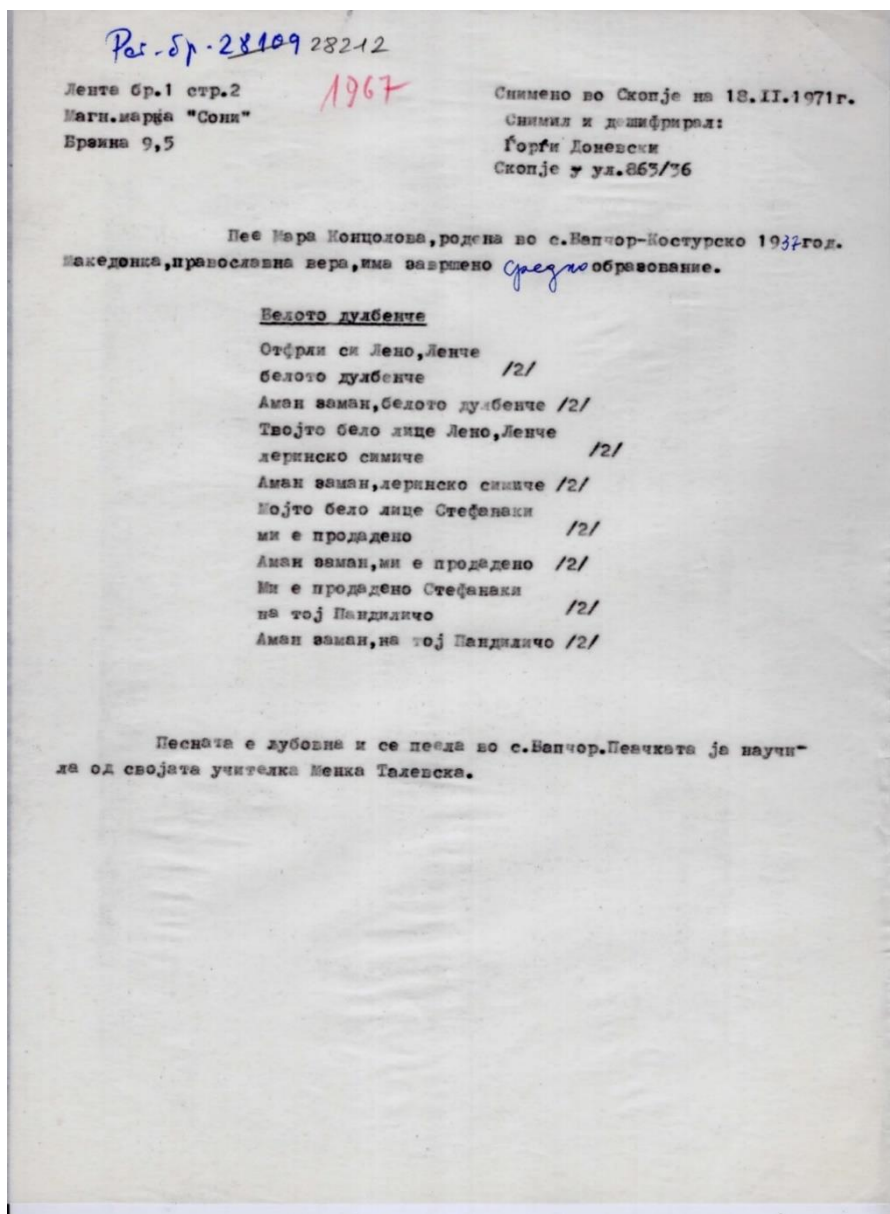

Доста Делјанова-Донеvска (вокална интерпретаторка од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Донеvски на 18.02.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1967, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје]

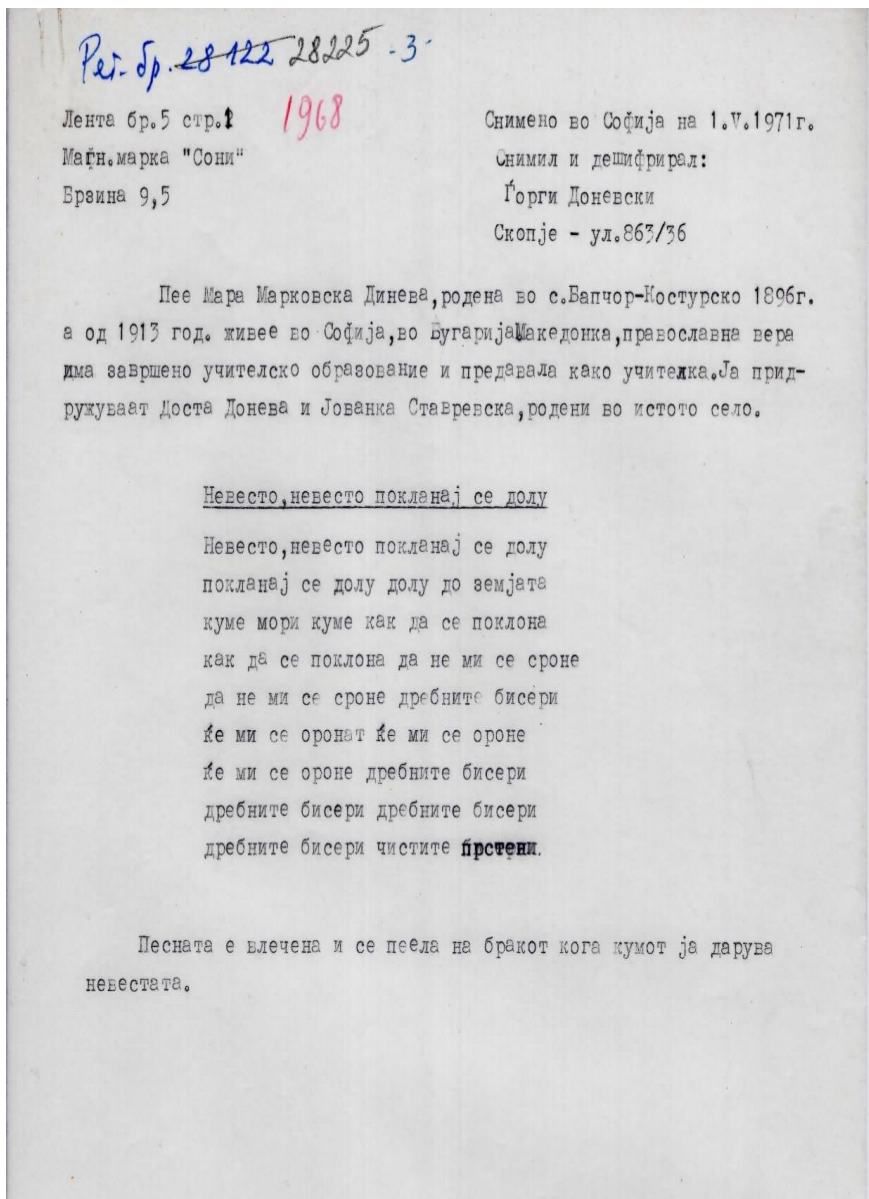
¹⁷ Во прилозите се дадени дешифрираните листови што произлегле од магнетофонските ленти (АИФ м.л. бр. 1967 и 1968) што ги поседува Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје.

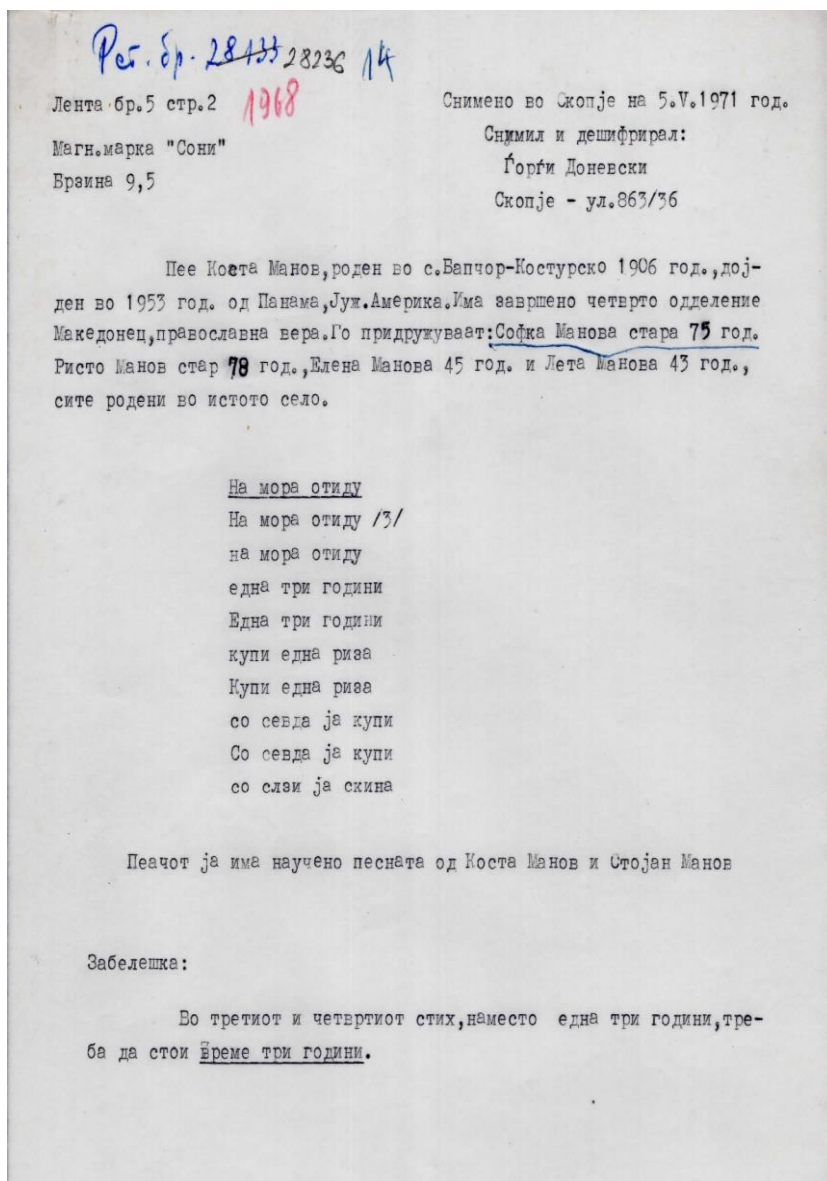
Лета Манева-Барџиева (вокална интерпретаторка од с. Вапчор) во разговор со Ѓорѓи Донеvски на 18.02.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1967, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје]

Мара Концолова (вокална интерпретаторка од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Доновски на 18.02.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1967, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје]

Мара Марковска-Динева (вокална интерпретаторка од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Донеvски на 01.05.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1968, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје]

Коста Манов во придружба на роднини од семејството Софка, Ристо, Елена и Лета Манови (вокални интерпретатори од с. Бапчор) во разговор со Ѓорѓи Донеvски на 05.05.1971 г. во Скопје [интервју снимено на магнетофонска лента бр. 1968, во сопственост на Архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје]